

Addendum op rapportage De Oude Buyshaven. Archeologisch onderzoek aan de Kuipersdijk in Enkhuizen, gemeente Enkhuizen

Juli 2023

Poort

Een bijzondere vondst van hout die in het rapport wordt beschreven (pagina 231-236), is een houten poort met ijzeren beslag (V113-H01). De poort dateert op basis van de context uit de periode 1625-1675, is 68 bij 63 cm groot en voorzien van twee ijzeren staarhengen en een ijzeren ring. Deze is afkomstig uit de romp van een schip en functioneerde als een soort luik die naar boven kon worden open geklapt. Vermoedelijk is de poort onderdeel geweest van een haringbuis: een vissersschip waarmee haring werd gevangen op de Noordzee. Het gaat in dat geval om het enige tastbare overblijfsel van een haringbuis in Nederland. Er zijn namelijk geen haringbuizen overgeleverd en ook scheepswrakken van dit type schip zijn vooralsnog niet bekend.

Na afronding van het rapport is de poort geconserveerd door Ton van der Horst (Archeonautic). Hierbij zijn de oorspronkelijke ijzeren nagels verwijderd, doordat zij bijna volledig waren weggeroest. In plaats hiervan zijn replica's van de nagels aangebracht.

Bij de conservering is vastgesteld dat er reparatiewerkzaamheden aan de poort hebben plaatsgevonden. De hengen hebben bijvoorbeeld op een iets andere plek gezeten, want er bevinden zich naast elkaar een dubbele rij nagelgaten. Dit betekent dat de hengen een paar centimeter zijn opgeschoven of dat de poort ooit is voorzien van nieuwe hengen. Hiernaast zijn de dikke planken aan de buitenzijde op zeker moment gescheurd. Dit is hersteld door breeuwsel aan te brengen in de scheuren. Van het breeuwsel is een monster genomen.

De poort na conservering.

Detail van de hengen.

Ballast

In de vulling van de Oude Buyshaven zijn veel stukken onbewerkt natuursteen uit de 17de eeuw gevonden (zie rapport pagina 307-312). De voornaamste herkomst van de stenen is de Engelse oostkust. Gesuggereerd is dat de haringbuizen vanuit Enkhuizen ballast meenamen, bijvoorbeeld bakstenen of dakpannen, en dit in de havens in Engeland verkochten. Hierdoor moest in Engeland nieuwe ballast worden ingeladen, waarvoor (onder meer) natuursteen is gebruikt.

Toevallig is in 2022 een artikel verschenen over Nederlandse dakpannen in Engeland.¹ In een deel van Engeland, met name langs de oostkant, zijn veel huizen voorzien van Oud-Hollandse dakpannen. In andere delen van Engeland komen juist alleen platte daktegels voor. Uit historische bronnen blijkt dat vanuit Nederland in de 17de en 18de eeuw grote hoeveelheden dakpannen zijn geëxporteerd naar Engeland. Vanaf het begin van de 18de eeuw werden ook in Engeland dakpannen naar Hollands model gemaakt. De handel in dakpannen zal gezien de hoeveelheden voornamelijk hebben plaatsgevonden met reguliere handelsschepen, maar het is zeker mogelijk dat ook de haringbuizen dakpannen verkochten in de Engelse havens, als handeltje naast de haringvisserij. Hierover zijn echter geen historische gegevens bekend.

Gaatpan

Uit de havenvulling komt een fragment van een Oud-Hollandse dakpan met een gat daarin, die netjes is afgewerkt met een rand (zie rapport pagina 166). Het blijkt te gaan om een stuk van een 'gaatpan', ook wel 'lichtpan' genoemd: een dakpan met een klein glasruitje daarin (zie afbeelding hieronder).

¹ E. Martin, 2022. Pantiles in East Anglia, in *Eavesdropper. The newsletter of the Suffolk Historic Buildings Group* 64, 21-24.

Een complete gaatpan. Afbeelding: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.